
PASTORAL GRADA
Obilježja pastoralna u gradskim uvjetima

Stipe Nimac, Split

UDK: 316 : 2; 25; 261.2
Pregledni znanstveni rad
Primljeno 9/2007.

Sažetak

U ovom radu nastojali smo najprije utvrditi specifičnosti gradskog načina života danas i ovdje, a potom u drugom dijelu iznijeti određene prijedloge za pastoralni rad prikladan našem vremenu i prostoru. Naime, način života, okolnosti, problemi i mogućnosti u suvremenom gradu bitno su drugačiji od onih u prijašnjim vremenima, osobito u usporedbi sa seoskim sredinama. Suvremeni oblici komunikacije, mobilnost, opća dostupnost svih informacija... osobito su utjecali na formiranje jednog specifičnog sustava vrijednosti i pogleda na svijet i društvo. U ranijoj fazi urbanizacije dogodio se značajan odmak od religioznoga, dok smo u posljednje vrijeme svjedoci snažnog povratka interesa za religiju i duhovnost u gradovima. Ipak, često se događa da se pri tom interesu za religioznim ljudi utječu raznim novijim duhovnim pokretima, a da kršćanstvo nekako gubi svoje mjesto i ulogu. Ovdje smo, osim analize postojećeg stanja, pokušali također donijeti neke prijedloge koji bi u skladu s porukom Evanđelja bitno pridonijeli unaprjeđenju pastoralnog rada i pastoralne ponude u suvremenom gradu.

Ključne riječi: pastoral, grad, urbanizacija, mobilnost, religioznost, duhovnost, solidarnost, diakonija.

UVOD

Čini se da su snaga i broj kršćana danas u opadanju, osobito u velikim gradovima. Kršćanstvo kao da se još može susresti samo u povijesnim prostorima starih crkava, dok se u konkretnom životu sve manje osjeća i primjećuje. Neka istraživanja¹ pokazuju

---

¹ Primjerice, istraživanje vjerske strukture provedeno u Beču čije rezultate donosi P. M. Zulehner u: *Den Menschen heute in Wien das Evangelium bringen*, u: *Großstadtsymposion den Menschen heute Evangelium bringen*, Vikariat Wien-Stadt, Wien, 2001., str. 92-93.

da je broj stvarnih kršćana i ljudi koji se smatraju praktičnim vjernicima daleko manji nego što smo općenito skloni vjerovati. S druge strane, ne može se poreći da i danas među našim suvremenicima i stanovnicima velikih gradova postoji iznimno jaka čežnja za religioznom dimenzijom. Kršćanstvo, dakle, s jedne strane, nudi (trebalo bi nuditi) ljudima Evanđelje i nadvremenski smisao te ispunjenje dubokih religioznih težnja, a s druge strane, suvremeni čovjek pokazuje sve veću žeđ za religioznim, ali kao da tu dimenziju više ne poistovjećuje i ne otkriva isključivo u kršćanstvu. Štoviše, istraživanje u Beču pokazuje da tek 20 posto stanovnika Beča sudjeluje u crkvenom životu i doživljava se pripadnicima Crkve, dok gotovo 70 posto ispitanih sebe smatra religioznima, ali na jedan drugi način.²

Pitanje koje se nama ovdje nameće, glasilo bi: Može li kršćanstvo i na koji način izići u susret dubokoj religioznoj potrebi modernog čovjeka i evangelizirati modernu kulturu, osobito gradske sredine?

Ovdje se više usmjeravam na gradske sredine ponajprije stoga što u seoskim sredinama – bilo zbog tradicionalnog okruženja, bilo zbog relativne (sve manje) izoliranosti i općenito sporijeg reagiranja na promjene – još uvijek postoji jaka kršćanska tradicija, pa ih za sada ostavljamo po strani, kao i zbog toga što danas ipak više od polovice stanovništva živi u gradovima.³

---

² Usp. P. M. Zulehner, *nav. dj.*, str. 92-93.

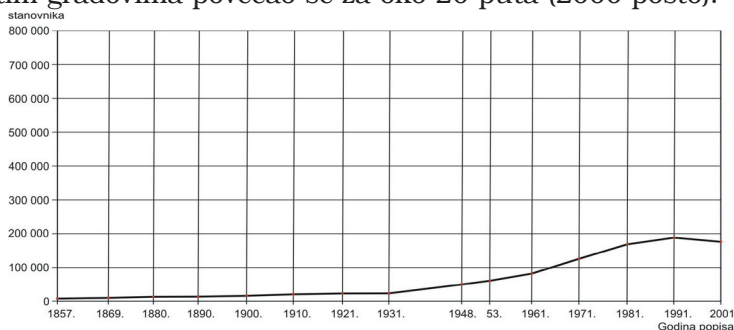
³ Prema popisu iz 2001. oko 55 posto stanovništva Republike Hrvatske živjelo je u gradskim naseljima. Ovisno o metodologiji određivanja gradskih sredina taj broj može neznatno oscilirati, ali svakako se kreće oko tih vrijednosti.

Naime, prema Vreskovom modelu s četiri varijable: veličina naselja, postotak poljoprivrednog stanovništva, postotak kućanstava bez poljoprivrednih gospodarstava te postotak zaposlenih radnika pojedinog naselja koji rade u samom naselju, u Hrvatskoj je 2001. bilo 141 gradsko naselje i 6.618 ostalih ili izvangradskih naselja, od kojih su većina seoska naselja u tradicionalnom smislu te riječi. Dakle, u hrvatskim gradovima je, u trenutku posljednjeg popisa, živjelo 2.445.702 ili 55,1 posto stanovnika, a u seoskim naseljima 1.991.758 ili 44,9 posto. (Potanje o tim varijablama vidjeti u: M. Vresk (1982.-1983.): *Neka obilježja urbanizacije SRH 1981. godine*, *Radovi GO*, br. 17-18, 39-53, ili u M. Vresk, *Grad i urbanizacija*, Školska knjiga, Zagreb, 2000.).

Prema tim istim kriterijima I. Nejašmić u radu *Demografske promjene i procesi u gradskim naseljima Republike Hrvatske*, *Zbornik 3. Hrvatskog geografskog kongresa*, HGD, Zagreb, 2005., str. 244-260, iznosi podatak o 2.446.141 stanovnika u gradskim naseljima.

1. URBANIZACIJA

Poznato je kako se od sredine 19. st. do danas – vjerojatno kao posljedica industrijalizacije (pomak od agrara na industriju) – dogodila velika “seoba” pučanstva iz sela u gradove. Gradovi su tako u relativno kratko vrijeme višestruko povećavali broj stanovnika. Split je primjerice, prema popisu stanovništva, godine 2001. brojio oko 175.000 stanovnika, dok ih je godine 1857. imao samo 10.000. Slično je i sa Zagrebom koji je 1857. godine imao 32.203, a 2001. 691.724 stanovnika, kao i s nekim drugim gradovima. U razdoblju od jednog i pol stoljeća broj stanovnika u tim gradovima povećao se za oko 20 puta (2000 posto).

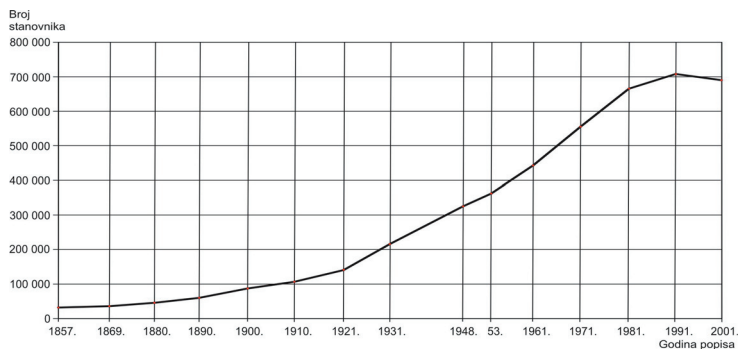
Slika 1. Kretanje stanovništva Splita od 1857. do 2002.⁴

Godina	Broj stanovnika
1857.	10.358
1869.	12.196
1880.	14.513
1890.	15.697
1900.	18.547
1910.	21.407
1921.	25.052
1931.	35.332

Godina	Broj stanovnika
1948.	48.248
1953.	58.443
1961.	77.822
1971.	123.027
1981.	169.322
1991.	189.388
2001.	175.140

Tablica 1. Kretanje broja stanovnika Splita u razdoblju 1857.-2001.

⁴ Popis stanovništva 2001. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2002.; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2005.; S. Klempić, *Utjecaj emigracije na strukture stanovništva Splita, Migracijske i etničke teme*, 20 (2004), br. 1, str. 79-110; S. Klempić, *Razvoj naselja Splita nakon Drugog svjetskog rata*, u: *Hrvatski geografski glasnik*, 66 (2004), br. 2., str. 95-120.

Slika 2. Kretanje stanovništva Zagreba od 1857. do 2002.⁵

Godina	Broj stanovnika
1857.	32.203
1869.	37.001
1880.	48.136
1890.	60.910
1900.	87.239
1910.	109.029
1921.	140.815
1931.	227.838

Godina	Broj stanovnika
1948.	325.223
1953.	361.564
1961.	442.768
1971.	579.943
1981.	656.380
1991.	706.770
2001.	691.724

Tablica 2. Kretanje broja stanovnika Zagreba u razdoblju 1857.-2001.

Taj razvoj i eksploziju gradova čini se da nije pratila i prilagodba (razvoj) pastoralnog djelovanja, koje je u svojoj temeljnoj strukturi još uvijek uglavnom ostalo prilagođeno seoskoj sredini i manjim mjestima s jakom kršćanskom tradicijom.

Kad se govori o pastoralu grada, prethodno valja napomenuti da nemaju baš sva gradska naselja – koja su administrativnim putem tako klasificirana⁶ – sve one oznake urbanih sredina koje su važne nama u kontekstu pastoralnog djelovanja.⁷ Naime, prije

⁵ *Popis stanovništva 2001. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2002.; Naselja i stanovništvo Republike Hrvatske, Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske, Zagreb, 2005.*

⁶ Vidi primjerice bilješku 3.

⁷ Usp. S. Nimac, *Pastoral postmodernoga grada*, u: Tkivo kulture, Zbornik Franje Emanuela Hoška u prigodi 65. obljetnice života, ur. N. V. Gašpar, Kršćanska Sadašnjost/Teologija u Rijeci, Rijeka, 2006., str. 455-470, ovdje 455-456.

svoga mislimo na one oznake grada koje zgodno sažeto na jednome mjestu donosi M. Sievernich⁸ u studiji *Urbanität und Christentum (Urbanitet i kršćanstvo)*: 1. topografski i administrativno zatvorena cjelina; 2. više tisuća stanovnika; 3. podjela rada i socijalno razlikovanje; 4. funkcija središnjeg mjesta za okolicu u ekonomskom, administrativnom, kulturnom i socijalnom pogledu; 5. raznolikost gradnje; 6. urbani način života.

Smatramo da je u kontekstu pastoralna grada zapravo najvažnija upravo ova posljednja značajka: *Urbani način života*.⁹

Današnji gradovi za razliku od onih u prošlosti više nemaju zidove, nisu tako strogo definirani. Ono što je za njih specifično i prepoznatljivo, upravo je taj *urbani način života*, atmosfera, gradsko ozračje. "Moderni grad nema zidine, on nije ništa drugo doli širina. Više nego oštro razgraničeno područje on je 'ozračje', 'kontekst', 'atmosfera', mjesto susreta i kratkotrajnog prolaženja. [...] Radi se o jednoj okolini čiji parametri nisu topografski, već su određeni ekonomski, financijski, industrijski i društveno."¹⁰ Današnji grad "nije statistička veličina, niti stanje, već proces."¹¹ S druge strane, župe i župni pastoral kod nas su još uvijek organizirani i ustrojani kao da se nije ništa bitno promijenilo, kao da se nisu pojavili golemi gradovi sa svojim specifičnim zahtjevima i potrebama. Promjene koje su se zbilja dogodile u području specifičnoga gradskog životnog prostora i načina života, jedva da su imale ikakvog (većeg) odjeka na pastoralnu praksu, zbog čega se s vremenom stvorio određeni nesklad između pastoralnog rada i postojeće društvene zbilje.

Da bismo danas pastoralno djelovanje zbilja prilagodili stvarnim (ne)prilikama, potrebama i stanju u današnjim gradovima, potrebno je otvorenih očiju gledati na trenutnu društveno-socijalno-duhovnu situaciju i zamijetiti sve probleme, mogućnosti, prednosti i nedostatke karakteristične za naše današnje vrijeme i prostor. Potom valja pokušati donijeti pastoralnu prosudbu

⁸ Usp. M. Sievernich, *Urbanität und Christentum, Pastoraltheologische Informationen*, 11 (1991), str. 26.

⁹ Više o tomu vidi u: S. Nimac, *Pastoral postmodernoga grada*, u: Tkivo kulture, Zbornik Franje Emanuela Hoška u prigodi 65. obljetnice života, ur. N. V. Gašpar, Kršćanska sadašnjost/Teologija u Rijeci, Rijeka, 2006.

¹⁰ G. Danneels, *Bemüht euch um das Wohl der Stadt (Jer 29, 7)*, u: Großstadtsymposion den Menschen heute Evangelium bringen, Vikariat Wien-Stadt, Wien, 2001., str. 22.

¹¹ L. Karrer, *Der Stadt Bestes suchen*, u: *Diakonia*, 32 (2001), str. 307.

postojećeg stanja i ponuditi određene prijedloge i mogućnosti za odgovarajući, vremenu i prostoru primjereni pastoralni rad.

Sukladno tomu čini nam se neophodnim najprije upoznati duhovnu situaciju grada i njegovih stanovnika pa ćemo se stoga najprije ukratko osvrnuti na najbitnije današnje oznake gradskog života i donijeti jedno reprezentativno istraživanje religiozne strukture grada danas.

2. OZNAKE ŽIVOTA U VELIKIM GRADOVIMA DANAS

Ovdje bismo istaknuli samo one bitne oznake načina života u suvremenim gradovima koje nužno treba uvažavati pri razmišljanju o pastoralu grada. Pritom također donosimo određenu analizu postojećeg stanja u onim segmentima društva koji su osobito važni za razmišljanje o pastoralnoj praksi.

2.1. Individualnost

Individualizacija je fenomen općenito sve više prisutan u suvremenom društvu, osobito u velikim gradovima. Svatko za sebe sam bira što hoće. "Odluke se sve manje donose kolektivno, a sve više individualno. Svatko bira za sebe: Posao, mjesto stanovanja, slobodno vrijeme, odmor, kulturu."¹² Kolektivi i zajednice gube na težini. Individuum, pojedinac u svemu sam o sebi odlučuje. Posljedice prevelike individualizacije idu u dva gotovo oprečna smjera, a u velikoj mjeri ovise o samom pojedincu i njegovim predispozicijama te umijeću ophođenja s tako velikom individualnošću. S jedne strane, jedni uživaju u nenavezanosti na bilo kakve tradicije i obrasce ponašanja i mišljenja, dok s druge strane drugi osjećaju prevelik teret te "slobode" pa se nastoje što prije uključiti u razna udruženja i zajednice koje će im dati potrebnu sigurnost i orijentaciju. Jedni traže više anonimnost, a drugi prisno zajedništvo.¹³

Moderni čovjek često je rastrgan između želje za anonimnošću i želje za zajedništvom.¹⁴ S jedne strane, on čezne za anonimnošću

---

¹² G. Danneels, *nav. dj.*, str. 23.

¹³ Naravno da se ovo raznoliko doživljavanje individualnosti ne iscrpljuje samo u tome da je jedni doživljavaju ovako, a drugi onako, već se i unutar istih subjekata znaju često izmiješati doživljaji i stavovi spram tako velike individualnosti.

¹⁴ Usp. G. Danneels, *nav. dj.*, str. 23.

– koja, naravno, osim raznih otvorenih mogućnosti često donosi i negativne popratne pojave kao “potrebu, osamljenost, isključenost, dobrovoljnu izolaciju, nasilje i izolaciju siromašnih četvrti. S druge strane, cvjetaju skupine i udruženja za koja su karakteristični velika bliskost i ljudska toplina.”¹⁵

Obje ove težnje u čovjeku su posve naravne i razumljive. Anonimnost je često pretpostavka veće slobode,¹⁶ a potreba za zajedništvom svakako je jedna od iskonskih čovjekovih potreba. Čini se da se suvremeni čovjek ne može odvojiti od one slobode koja mu dopušta da sam osmisli i izabere svoj životni stil, svoj stan, način rada i zabavu,¹⁷ pa čak i po cijenu onih negativnosti koje to sa sobom katkada nosi.

Crkva bi u svojem pastoralnom djelovanju svakako morala uvažavati obje ove egzistencijalno važne potrebe suvremenog čovjeka te i svoj pastoralni rad uskladiti s njima. To znači da je, s jedne strane, nužno ponuditi ljudima utočište za intimnost i anonimnost (skrovitost), a s druge strane, potrebne su i takve zajednice u kojima će se njegovati i živjeti prisno zajedništvo. I jedna i druga strana trebaju imati svoje mjesto u pastoralnoj ponudi.

2.2. Pluralnost

Pluralnost je svakako još jedna bitna osobina urbanog načina života, koju također treba uzeti u obzir u svakom pastoralnom radu. Od mnoštva raznih ponuda u životu stanovnika suvremenoga grada ovdje nam je osobito zanimljiva raznovrsnost religiozne ponude. U velikim gradovima susreću se različite religije, sekte, religiozni pokreti itd. Kršćanstvo gubi “monopol” na vjerske sadržaje, te se mora “boriti” za svoje mjesto. No, pluralnost se ne mora doživljavati negativno, već je možda milosna prilika i imperativ da se kršćani što prije i temeljitije vrate svojim korijenima i propovijedanju Evanđelja i evanđeoskih vrijednosti. Pastoralno djelovanje danas mora računati s ovom pluralnošću religija i religioznih pokreta te na jedan primjeren način stupiti u dijalog s njima, a svojim vjernicima pružiti odgovarajući orijentir u tolikom mnoštvu religiozne ponude. “Razlika drugih kultura i načina izražavanja pruža Crkvi mogućnost da sama postane svjesna svog identiteta te

---

¹⁵ G. Danneels, *nav. dj.*, str. 23.

¹⁶ Usp. *Isto*, str. 24.

¹⁷ Usp. *Isto*, str. 24.

ga na prepoznatljiv način predočava svijetu. I zato gradski život od kršćana zahtijeva prepoznavanje vlastitog identiteta.”¹⁸

2.3. Društveno-socijalni problemi

U današnjem se društvu ponajviše putem masmedija stvaraju društveno poželjne vrijednosti, protežira se jedan određeni način života (na štetu svih drugih), jedan stil, moda, izgled, društveni rang... Svi oni koji se u to ne uklape, lako postaju suvišni i na ovaj ili onaj način isključeni iz društva.

Zulehner¹⁹ govori o trostrukoj selekciji: 1. društvena selekcija (tko nije zaposlen, ne može sam sebe uzdržavati; tko ne može sebi sve priuštiti, iskušati razne stvari; tko ne zna dovoljno...), 2. genetska selekcija (tko ima slabe gene pa će prije ili kasnije postati preskup za financijski ionako preopterećeno društvo), 3. antropološka selekcija koja se zaoštava u pitanju: Čiji je život dostojan življenja (vrijedan financiranja)? Čije je dostojanstvo nepovredivo? Tu je osobito upitna vrijednost života starih i umirućih, pa im se preporučuje eutanazija. Isto tako, osporava se i vrijednost života invalida. Također se sve više kriminaliziraju oni koji na svijet donesu invalidno dijete, a preporučuje se abortus. Naravno da uzrok tomu nije uvijek i samo nesolidarnost i egomanija, već je često razlog tomu i određeni strah od vlastite slabosti, od vlastite manje vrijednosti u društvu koje je opsjednuto uspjehom i moći, te osobito strah da se neće moći živjeti optimalan način života prema vlastitim željama (što je u konačnici također oblik egoizma).

Dakle, može se reći da je određeni neodarvinistički sustav vrijednosti danas veoma jak u našem društvu, te da ljude zapravo satire strahom da će i sami postati suvišni, isključeni i društveno nepoželjni. Taj moment danas nužno treba uzeti u obzir pri promišljanju pastoralnog djelovanja Crkve.

2.4. Religioznost u suvremenom gradu

Razmišljajući o mjestu religioznoga u današnjem gradu, neki su s pravom primijetili da suvremeni grad nije više mjesto bez

---

¹⁸ P. Kvaternik, *Pastoralna v mestu pred izazivi sodobnosti*, u: Bogoslovni vestnik, 62 (2002), br. 4, str. 603.

¹⁹ Usp. P. M. Zulehner, *nav. dj.*, str. 90.

Boga, nego je puno više postao mjesto "mnogih bogova".²⁰ Naime, poznato je kako se sredinom 20. st. dogodio određeni odmak gradova od religije,²¹ a potom se pred kraj 20. st. ponovno počelo govoriti o renesansi/povratku religioznoga u grad. No, čini se da se struktura religioznosti ipak znatno promijenila, što se zgodno vidi na uvodno spomenutom istraživanju religiozne strukture stanovnika Beča 2001., gdje su se pod tim vidom utvrdila četiri temeljna tipa ljudi:²²

1. ateisti, koji nemaju nikakav odnos spram Boga; za njih smrću sve završava. U Beču u tu skupinu spada tek 13 posto stanovništva;

2. prirodni humanisti (33 posto stanovnika Beča²³), koji razmišljaju kozmički, ekološki, panteistički. Vječni tok prirode vrhovna je moć. Ako Bog postoji, onda je u ljudskom srcu.

3. religijski sinkretisti (34 posto), koji u vlastitoj režiji sinkretistički konstruiraju vlastiti religiozni sustav; tu se miješaju različite ideje iz mnogih religija (npr. uskrsnuće i reinkarnacija ili sl.); često ga preuređuju i prilagođuju novijim spoznajama i shvaćanjima;

4. profilirani vjernici kršćani (20 posto), koji vjeruju u jednoga Boga i aktivno sudjeluju u vjerskom životu svoje zajednice.

Zabrinjavajući je podatak, kad se ovih 20 posto profiliranih kršćana podijeli prema dobnim skupinama, da tek 2 posto od njihova ukupnog broja čine mladi ljudi od 20 do 29 godina. S druge strane, ohrabruje činjenica da se, primjerice u usporedbi sa 1990., u Beču povećao broj onih koji pripadaju ovoj posljednjoj skupini, tj. skupini profiliranih vjernika kršćana, sa 14 posto

²⁰ "Moderni velegrad nije 'grad bez Boga', on je ponajviše 'grad mnogih bogova', grad mnogih orijentacija smisla i životnih nacerta koji se žive i prokušavaju u međusobnom proturječju i natjecanju." W. Simon, *Kirche in der Stadt*, Morus-Verlag, Berlin, 1990., str. 34; usp. Franz-Peter Tebartz van Elst, *Gemeinde in mobiler Gesellschaft. Kontexte - Kriterien - Konkretionen*, Seelsorger-Echter, Münster, 1999., str. 105.

²¹ Usp. S. Nimac, *nav. dj.*, str. 458-459.

²² Usp. P. M. Zulehner, *nav. dj.*, str. 93.

²³ Ovdje smo stavili brojku 33 posto, iako u izvorniku stoji (vjerojatno tiskarska pogreška) 34 posto, budući da se iz sveukupnog obračuna postotaka (kad bi ovdje bilo 34 posto onda bi ukupan zbroj iznosio 101 posto što je matematički nemoguće), kao i iz konteksta vidi da ne može biti 34 posto. Nama se činilo da bi trebalo upravo stajati 33 posto, jer bi to odgovaralo i popratnom opisu (smislu) i matematički gledano ukupnom obračunu postotaka.

(1990.) na 21 posto (2000.),²⁴ što je znakovito povećanje od čak 50 posto u razdoblju od samo 10 godina, a neizravno svjedoči i o povratku duhovne dimenzije u same gradove.

Poznati pastoralni teolog P. M. Zulehner razloge ovom povratku religioznoga nalazi unutar same sekularne kulture... Koji je razlog za ovu povećanu čežnju za religioznim? "Nemali je broj onih koji smatraju da je to ustanak mnogih protiv sve većeg banaliziranja života, protiv pokušaja da se na silu postigne sreća bez ikakve patnje u razdoblju od stotinu godinu, kao nebeska sreća pod zatvorenim nebom. Mnogi prosvjeduju i protiv sve većeg zahvata čovjeka protiv čovjeka, u *high-tech* medicini, u ekonomiji, u upravljanju. Jedan dio onih koji su razočarani modernim životom, bježi iz nepodnošljivosti banalne svakodnevnice u gubitak svijesti drogama, u alkohol, u psihosomatske bolesti, u sekte. No, drugi započinju iznova, ponovno traže kozmičku širinu, traže otvorena nebesa, jer im je svijet preuzak i time prepun straha."²⁵

Kako se vidi iz ovih podataka spomenutog istraživanja tek 13 posto stanovnika Beča spada u ateiste, tj. nema nikakav odnos prema Bogu niti općenito prema transcendentnom. Za sve ostale može se reći da su na specifičan način religiozni. Današnja situacija time pomalo podsjeća na spomen "nepoznatom bogu" i Pavlov govor na areopagu. Naime, postoji veliko zanimanje za religiozno te određeno traženje Boga, samo je pitanje kako nastupiti, kako posredovati Boga na današnjem areopagu, današnjem čovjeku? No, tragično je da i nakon 2000 godina kršćanstva može uopće postojati takva situacija, koja je neizravno zapravo veoma jaka kritika kršćanstva, kršćanskog svjedočenja i propovijedanja Evandjelja.

Iako se stanje iz Beča ne podudara u potpunosti sa stanjem u nas, ipak smatramo da postoje znatne podudarnosti. Naime, teško je vjerovati da je kod nas zaista toliko vjernika kršćana koliko ih se očitovalo na popisu pučanstva (više od 80 posto). Vjerojatnije je da se radi o tradicionalnom opredjeljenju i iskazivanju općenite pripadnosti jednom kulturno-duhovnom krugu, nego što se zbilja radi o praktičnim vjernicima. Potvrđuju to i podaci o posjetima nedjeljnom bogoslužju diljem Hrvatske, koji govore da manje od

---

²⁴ Usp. M. Widl, *Mit missionarischem Elan. Die Stadtpastoral der geistlichen Bewegungen*, Diakonia, 32 (2001), str. 364. Ovi podaci (21 posto) neznatno se razlikuju od podataka koje donosi Zulehner, ali to je zanemariva veličina, koja redovito može odstupati u većini anketa i istraživanja javnog mnijenja.

²⁵ Usp. P. M. Zulehner, *nav. dj.*, str. 95.

10 posto ljudi redovito pohađa nedjeljna i blagdanska bogoslužja. A da ne govorimo o javnom životu i moralu, gdje se izrazito kršćanske vrijednosti zbilja teško mogu primijetiti (izuzevši one koje su već posve saživjele sa zapadnom civilizacijom te se više smatraju dijelom te civilizacije negoli onim što bi bilo specifično kršćansko). Dakle, smatramo da se teško može prihvatiti podatak da više od 80 posto stanovništva Republike Hrvatske čine uvjereni vjernici, koji sudjeluju u crkvenom životu i žive svoje kršćanstvo. Prije smo skloni vjerovati da bi se dobar dio toga golemog postotka zapravo puno bolje našao u nekom drugom od ponuđenih modela (odgovora) u spomenutom istraživanju provedenom u Beču. Jer upravo takav stav najčešće se primjećuje u javnom životu, za razliku od tipično kršćanskih vrijednosti i stavova, koji se vrlo rijetko zamjećuju u javnosti.

U svakom slučaju, smatramo da je spomenuto bečko istraživanje iznimno korisno i za naše potrebe te da dobrim dijelom opisuje i našu stvarnost (osobito u velikim gradovima). Upravo zbog toga očito je da bi se i traženje odgovarajućeg pastoralnog modela moglo voditi određenim smjernicama koje Zulehner donosi razmišljajući ponajprije o pastoralu u Beču.

3. PASTORALNI PUTOVI DANAS

Analizu postojećeg stanja Zulehner donosi na temelju dvaju pokazatelja: duhovnosti i solidarnosti.²⁶ To su dva pokazatelja koja se ne mogu odvojiti, a zapravo predstavljaju ljubav prema Bogu i ljubav prema čovjeku.

Svakako se čini da bi se traženje pastoralnog modela prikladnog za situaciju u današnjim gradovima trebalo također odvijati u ovim dvjema dimenzijama: solidarnosti (ljubavi prema čovjeku) i duhovnosti (ljubavi prema Bogu).

Kad se sagleda ispod površine, može se štoviše zamijetiti kako većina tekstova koji (danas) govore o pastoralu grada, sadrže osvrtne, razmišljanja i novosti upravo u ove dvije dimenzije.

Solidarnost i duhovnost dva su elementa po kojima bi se kršćani trebali isticati u svijetu, te su kao ljubav prema Bogu i ljubav prema čovjeku prvi i neizostavni element u svakom pastoralnom djelovanju. Ovdje smo već ukratko spomenuli kako

---

²⁶ Usp. P. M. Zulehner, *nav. dj.*, str. 90.

interes za duhovnom dimenzijom danas ponovno raste, a naveli smo ukratko i ključne društveno-socijalne probleme koji svjedoče o golemoj potrebi za dijakonijom, tj. za solidarnošću u današnjem svijetu. S jedne strane, dakle, solidarnost (ljubav prema čovjeku), a s druge, duhovnost, tj. ljubav prema Bogu.

3.1. *Solidarnost*

Zulehner smatra da je danas potreban novi pastoralni zamah, jedna svojevrsna “komunikativna ofenziva”, i to tako da se nebo drži otvorenim te da već ovdje pokušamo učiniti nešto za ljude oko nas.²⁷ Jer onaj tko uroni u Boga, najprije od Boga nauči primjećivati i pomagati ljudima oko sebe.²⁸ Solidarnost je neodvojiva od duhovnosti, i obrnuto. Ne može netko reći da ljubi Boga, ako ne ljubi čovjeka, kako kaže Ivan: “Rekne li tko: ‘Ljubim Boga’, a mrzi brata svog, lažac je. Jer tko ne ljubi svoga brata kojega vidi, Boga kojega ne vidi ne može ljubiti.” (1 Iv 4,20).

Model angažmana kršćana u svijetu trebao bi se voditi dvama evanđeoskim motivima:²⁹ 1. tzv. *nazaretskim manifestom*³⁰ (Lk 4, 16ss) i 2. izvješćem o Posljednjem sudu (Mt 25). Ta dva momenta pokazuju najbitnije označnice kršćanske ljubavi. U ta dva teksta sadržan je temeljni program kršćanstva. Kršćanima je zadaća biti blagovjesnicima svima onima koji pate, koji su u kakvoj potrebi...

U prvom tekstu, koji se zgodno naziva i *nazaretskim manifestom*, Isus u sinagogi čita tekst proroka Izaije te dodaje kako se na njemu ispunja ovo pismo (Lk 64, 21): “Duh Gospodnji na meni je, jer me pomaza! On me posla blagovjesnikom biti siromasima, proglasiti sužnjima oslobođenje, vid slijepima, na slobodu pustiti potlačene, proglasiti godinu milosti Gospodnje.” Zadaća, koju Isus ovdje sebi utvrđuje, pokazuje se i zadaćom i imperativom za sve kršćane.

U ovom evanđeoskom tekstu o Posljednjem sudu još jače dolazi do izražaja važnost ljubavi prema bližnjemu u životu kršćanina. Kao kriterij za ulazak u nebo na Posljednjem sudu postavlja se ljubav i konkretna pomoć ljudima u nevolji: “Jer ogladnjeh i dadoste mi jesti; ožednjeh i napojiste me; stranac bijah i primiste

---

²⁷ Usp. *Isto*, str. 95.

²⁸ Usp. *Isto*, str. 97.

²⁹ Usp. S. Riedener, *Welche Kirche braucht die Stadt?*, u: *Diakonia*, 32 (2001), str. 358-359.

³⁰ Naziv *Nazaretski manifest* za tekst iz Lk 4,16ss potječe od Hermanna Venetza, odličnog poznavatelja Lukina evanđelja.

me; gol i zaognuste me; oboljeh i pohodiste me; u tamnici bijah i dođoste k meni.” (Mt 25, 35-36) Isus dodaje: “Zaista, kažem vam, što god učinite jednomu od ove moje najmanje braće, meni učinite!” (Mt 25,40). Isus se izjednačuje sa svakim čovjekom, osobito s onima koji pate. Zanimljivo da ovdje ne spominje ni molitve, ni obrede, slavlja, ni obećanja..., već kao kriterij ulaska u nebo navodi samo konkretnu pomoć čovjeku u potrebi. To uvijek treba imati na umu. Vjera bez djela, mrtva je (usp. Jak 2,17; 2,26). Vjera koja se ne pokazuje u životu, osobito u odnosu prema bližnjima, obično je licemjerstvo. Najbolji test i pokazatelj nečije vjere upravo je ljubav prema bližnjemu. I ništa drugo. I to ne toliko ljubav prema svojem plemenu ili svojoj skupini, već prema svakomu tko se nalazi u potrebi, nevažno je li Židov, Samarijanac ili bilo što. Na primjeru Samarijanca (Lk 10, 25-37) Isus svjesno potencira upravo to da ljubav prema bližnjemu mora izlaziti izvan svih plemensko-rodbinskih, nacionalnih i sličnih okvira. Inače je najobičniji (prekriveni) egoizam. A priča o Samarijancu počela je upravo pitanjem: Tko je moj bližnji?

Na to pitanje Isus odgovara pričom o nekom čovjeku kojega i ne poznajemo, koji čak pripada drugom omraženom narodu. Tko je danas naš bližnji? Koliki kršćani čine upravo suprotno od ovoga što nalaže Isus?! Koliko patnje danas ima u gradovima, koliki su ljudi odbačeni, izolirani, usamljeni; koliki pate i umiru u bijedi i nevolji? Gdje su tu kršćani? Teologija (govor o Bogu) vrlo je neuvjerljiv ako izostane i teopraksija. Danas osobito u gradovima ima jako puno siromašnih, odbačenih, izoliranih i općenito vrlo potrebitih ljudi, koje bi svakako trebalo imati na umu razmišljajući o traženju novih pastoralnih modela u našem vremenu i prostoru. Zulehner u svojem predavanju (“Den Menschen heute in Wien das Evangelium bringen” / “Donijeti Evandjelje ljudima danas u Beču”/) navodi neke konkretne oblike dijakonalne službe kršćana danas, osobito u velikom gradu. Tako se on zalaže za brigu za stare i nemoćne; jednako tako traži i više razumijevanja i pažnje za samohrane roditelje; davanje više prostora djeci, briga za umiruće, za azilante itd., kao dio pastoralnog rada.³¹ Uz crkve bi se mogla organizirati i mjesta susreta, gdje ljudi lako mogu stupiti bez straha, a gdje bi se više brinulo o svim potrebama: socijalnim, ekonomskim, terapijskim (u svakom značenju), duhovnim... To bi bili srednjovjekovni hospiciji u našem vremenu.³² Jer, unatoč radu

³¹ Usp. P. M. Zulehner, *nav. dj.*, str. 98.

³² Usp. G. Danneels, *nav. dj.*, str. 32.

nekim socijalnih i sl. institucija, mnogi ljudi ostanu bespomoćni i izvan svega toga. Stoga im je potrebna neposredna, izravna pomoć, često odmah sada i ovdje, pri čemu uvijek treba paziti da se ne umanjuje dostojanstvo i integritet onih kojima pomažemo. Takva mjesta bitno bi pridonijela dijakonalnoj dimenziji i time pastoralnoj prepoznatljivosti kršćana u gradovima.

Ovome nizu moglo bi se dodati još mnoštvo konkretnih oblika kršćanske ljubavi za kojima postoji golema potreba u današnjem društvu, ali nam se ne čini svrhovitim toliko nabranje, jer postoji bezbroj područja u kojima dolazi do izražaja kršćanska djelotvorna ljubav.³³ Važno je naučiti gledati, vidjeti, primjećivati, raspoznati patnju ljudi u nevolji, u bilo kojem obliku i onda sukladno Evanđelju i kršćanskim načelima djelovati da se smanji ta patnja i pomogne čovjeku koji pati.

Ako se vodimo Nazaretskim manifestom i evanđeoskim navještajem Posljednjeg suda, onda je očito da dijakonalna dimenzija kršćanstva, tj. solidarnost, mora biti jedan od temelja za svaki pastoralni rad i za kršćanstvo općenito.

No, treba ipak stalno imati na umu da kršćanska solidarnost i pomaganje ljudima u nevolji nije plod običnog humanizma ili pak pretjeranog aktivizma. To je prije svega plod, posljedica, znak i test ljubavi prema Bogu. Stoga duhovnost ima osobitu snagu. I početak Nazaretskog manifesta donosi ovu nužnu dimenziju, govoreći: "*Duh Gospodnji* na meni je..." Duh je taj koji nas šalje, potiče i daje da činimo dobro. Ljubav prema bližnjemu mora izvirati iz ljubavi prema Bogu da bi se moglo govoriti o kršćanskoj ljubavi.

3.2. *Duhovnost*

Duhovnost je početak i kraj, temelj i neizostavan element u pastoralnom djelovanju. Općenito bi se u pastoralnom djelovanju duhovnost moglo podijeliti na tri aspekta, od kojih je svakako

---

³³ Nabranje raznih oblika dijakonalnog pastorala moglo bi se otegnuti u beskraj, ali čak ni tada ne bi obuhvatilo sve oblike i mogućnosti pastoralnog djelovanja, barem stoga što nove situacije i novi problemi uvijek nastaju, pa se onda i pastoralni rad uvijek nanovo treba prilagođavati raznim situacijama. Ipak, ovdje možemo ukazati na neka konkretna pastoralna rješenja, primjerice katoličkog foruma iz Dortmunda - Njemačka (Maria Hergl/Helmut Kreiter: *Für Menschen auf der Suche*, Diakonia, 32/2001./, str. 309-312) ili Zajednice iz crkve sv. Elizabete u Baselu - Švicarska (Eva Südbek-Baur, *Die offene Kirche Elisabethen. Ein Gemeindemodell der Zukunft?*, u: Diakonia, 32 (2001), str. 313-318).

najvažnija duhovnost pastoralnih djelatnika, navjestitelja Evanđelja: a) duhovna mjesta, b) duhovni događaji, c) duhovne osobe.³⁴

3.2.1. Duhovna mjesta

Pod duhovnim mjestima misli se na otvorene crkve, ali i na zajednice koje su ujedno i otvorene i razgraničene od drugih.³⁵

Župa, kao prva pastoralna jedinica, kao određena administrativna, teritorijalna zajednica također ima svoju važnost. I ona je određeno duhovno mjesto. No, župa sve više postaje *župa izbora*, a sve manje župa stanovanja. Naime, mnogi vjernici iz različitih dijelova grada dolaze na kršćanske obrede u onu župu u gradu koja im se najviše sviđa, bilo zbog samog mjesta, liturgije, načina održavanja bogoslužja, zbog pristupa određenog svećenika ili sl.³⁶ Ovu bi činjenicu svakako trebalo uvažavati pa bi se na razini grada u pojedinim župama ljudima mogli ponuditi različiti sadržaji prilagođeni specifičnim skupinama, njihovim interesima i potrebama.

Pod duhovna mjesta spadaju također sva ona mjesta koja na ovaj ili onaj način zrače duhovnošću ili jednostavno u ljudima potiču duhovnost. Kad se govori o pastoralu grada, to su osobito katedrala, gradske crkve, kapele, samostani i slični duhovni prostori.

Katedrala s biskupom, svečanom liturgijom, umjetničkim blagom... nije samo turistička atrakcija. Ona je, osobito na velike blagdane, također mjesto okupljanja kršćanske zajednice, da bi se ondje molilo, da bismo se jedni s drugima susreli i družili i tako se okrijepili za nove izazove.³⁷

Stare crkve, bogate tradicijom, često ljudima na poseban način predstavljaju mjesto susreta s Bogom, u miru i intimi, daleko od gradske vreve. "Ovamo se dolazi radi traženja sreće u tišini, slobodi i anonimnosti. Ta su mjesta azil, gdje siromašni i maleni imaju građanska prava."³⁸

Razne duhovne zajednice pružaju oazu u gradu, kao npr. samostani, s njihovom bogatom tradicijom i specifičnom

³⁴ Usp. P. M. Zulehner, *nav. dj.*, str. 95-96.

³⁵ Usp. *Isto*, str. 95.

³⁶ Usp. G. Danneels, *nav. dj.*, str. 31.

³⁷ Usp. *Isto*, str. 31.

³⁸ *Isto*, str. 31.

duhovnošću, i sl. Mnogi rado dolaze sudjelovati u molitvi, meditaciji, euharistiji... upravo kod takvih zajednica.

3.2.2. Duhovni događaji

Duhovna zbivanja, osim uobičajenih, uključuju također tečajeve molitve, odnosno meditacije i kontemplacije koji bi se organizirali pri pojedinim župama, crkvama, samostanima... odnosno na razini grada. Dakle, ono što bi pokazalo i mnogo dublje dimenzije kršćanstva onim ljudima koji u multikulturalnim i multireligioznim gradovima intenzivnije traže duhovnost. Time bi onaj dio vjernika koji traži intenzivnije oblike duhovnosti, lakše otkrio i upoznao tu dubinu u kršćanstvu.

3.2.3. Duhovne osobe

Glede duhovnih osoba ponajprije valja imati na umu da su za uspješan pastoral potrebni produhovljeni, Bogom prožeti ljudi koji će biti nositelji pastoralala. Duhovnost se pokazuje i mjeri na ljubavi prema "bližnjemu". "Tko uroni u Boga i s Bogom izroni pored siromaha, od Boga ponajprije nauči okretanje k ljudima. U kulturi u kojoj se u strahu okreće glava od patnje koje pritišću druge, to je osobiti dar onih koji vjeruju u grad, za dobro grada. Zar ne bi na svim udruženjima i zajednicama mogao stajati natpis: 'Poznajem vašu patnju?'"³⁹ Pastoralni djelatnici bi razna duhovna zbivanja trebali voditi ne samo po službi već i svojom vlastitom osobnošću koja je prožeta duhom.

Evangelizacija (velikih gradova) uvelike će ovisiti upravo o oduševljenosti i produhovljenosti samih kršćana.⁴⁰

---

³⁹ *Sechs Thesen zur menschenfreundlichen Seelsorge*, u: Großstadtsymposium den Menschen heute Evangelium bringen, Vikariat Wien-Stadt, Wien, 2001., str. 106.

⁴⁰ Usp. G. Danneels, *nav. dj.*, str. 32.

Ovdje nam se čini zgodnim donijeti i navod iz "Evangelii nuntiandi" br. 80, koji kaže: "I neka svijet našeg vremena koji traži, sad u tjeskobi, sad u nadi, uzmogne primiti Radosnu vijest ne od tužnih i malodušnih, nestrpljivih i tjeskobnih navjestitelja, nego od službenika Evandelja čiji život izjaruje žarom, koji su prvi u sebe primili Kristovu radost [...]."

ZAKLJUČNE MISLI

Da bi pastoralno djelovanje bilo učinkovito i konkretno, potrebno je najprije upoznati i analizirati (wahrnehmen) postojeću situaciju u kojoj se nalazimo. To ovdje znači da je već uvodno bilo potrebno što bolje prepoznati potrebe i probleme grada u kojemu želimo djelovati sukladno evanđeoskoj poruci i zadaći. Upravo zbog toga smo na početku ovoga rada napravili određenu analizu postojećeg stanja i utvrdili specifične oznake gradskog života danas i ovdje. Tek potom smo iznijeli neke putove i modele kojima bi se pastoralno djelovanje u gradu, po našem mišljenju, danas trebalo voditi. Nismo se, nažalost, ovdje mogli dotaknuti konkretne situacije nekog hrvatskog većeg grada i potanje je analizirati, jer bi nas to odvelo predaleko, ali uvjereni smo da načela te opći problemi i mogućnosti koje smo ovdje iznijeli itekako mogu pomoći u promišljanju pasterala svake konkretne gradske sredine: Splita, Zagreba i drugih hrvatskih gradova. Ponajviše stoga što vrlo slična pitanja i problemi muče stanovnike mnogih gradskih sredina.

Uzimanje u obzir konkretnog stanja i potreba u suvremenom gradu dovelo nas je do smjera kojim bi se trebao voditi pastoralni rad i evangelizacija općenito u našem današnjem vremenu i prostoru: dijakonalna i duhovna dimenzija prilagođene specifičnim okolnostima života u gradu danas. Ljubav prema Bogu (duhovnost) i ljubav prema čovjeku (solidarnost, dijakonija), vodeće su ideje kršćanstva. Na nama je da ih što bolje primijenimo u našem konkretnom vremenu i prostoru, da iznađemo najprikladnije oblike svjedočenja ljubavi prema Bogu i prema čovjeku. Uvjereni smo da će o uspješnosti konkretnog provođenja ovih dviju temeljnih zapovijedi u životu kršćana i osobito pastoralnih djelatnika te čitavih župnih i drugih kršćanskih zajednica, ovisiti i uspjeh evangelizacije suvremenog svijeta.

TOWN PASTORAL

Summary

In this work we have first tried to determine the specifics of town lifestyle now and here. In the second part we have set out certain suggestions for the pastoral work adequate for our time and place. Namely, the lifestyle, circumstances, problems and possibilities in a contemporary town are essentially different than those in the